

**Радутний
Олександр Едуардович**

доктор філософії (Ph.D.) в галузі права,
доцент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

ідентифікатор ORCID
orcid.org/0000-0002-6521-3977
Researcher ID: E-6683-2015

**Ганжа
Олексій Геннадійович**

студент 5 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

КРИПТОВАЛЮТА ЯК НОВА ДОТИЧНА ФІНАНСОВОГО І КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Однією із актуальних тем сьогодення як в Україні, так і за її межами є питання про правовий статус та обіг численних криптовалют, кількість яких йде на тисячі. Найпопулярнішою серед них залишається перша електронна валюта у світі – Bitcoin (біткойн), правовий статус якої не є офіційно визначеним на території України. Відомо, що розвиток суспільних відносин майже завжди випереджає розвиток законодавства, тож навіть попри зазначену нормативну неврегульованість, Україна продовжує «оцифровуватися»: встановлено близько 10 криптоматів, а операції на кшталт оплати квітів або кави біткойнами, обміну об'єкту нерухомості на ефіри (Ethereum – ще

одна з поширеніших криптовалют у світі) переходять з віртуального світу у площину цілком матеріального.

Окремі особливі ознаки криптовалюти, такі як децентралізованість емісії та анонімність власників гаманців та транзакцій, приваблюють не тільки законослухняних інвесторів, але й представників злочинного середовища, що й зумовлює актуальність дослідження саме на межі дотику кримінального та фінансового права.

Спираючись на принцип «дозволено все, що не заборонено законом», криптовалюту по всьому світові починають використовувати як фінансовий інструмент, а біткойн, у свою чергу, законодавство ЄС визначає як «цифрове представлення вартості, не підтвержене центральним банком або державним органом і не прив'язане до юридично встановлених валютних курсів, яке може використовуватися як засіб обміну для покупки товарів і послуг, їх передачі та зберігання, і може набуватися в електронному вигляді».

Згідно до рішення ЄСПЛ у справі «Хедквіст проти Швеції» від 22.10.2015 року, операції з біткойнами та іншими віртуальними валютами на території ЄС не повинні оподатковуватися податком на додану вартість. Таке рішення суду фактично прирівнює віртуальні валюти до традиційних валют в площині оподаткування.

Висловлено позицію про те, що незважаючи на різне ставлення окремих держав до Bitcoin, криптовалюта існує та ефективно функціонує саме як гроші, що мають певні особливості (відсутність емісійного центру, анонімність платежів, відсутність забезпечення реальної вартості тощо). Навряд чи відмова від вирішення питання про нормативне регулювання криптовалют або зволікання з його розв'язанням зупинить їх розповсюдження, але за такого підходу власники та учасники інших транзакцій продовжуватимуть перебувати поза захистом та інколи (у випадку прямої заборони) поза легальним обігом. Широке розповсюдження Bitcoin як засобу платежу вимагає надання хоча б спочатку цьому різновиду криптовалют певного правового статусу, створення механізму регулювання операцій та угод, здійснення максимально можливої ідентифікації учасників платіжних операцій з застосуванням

Bitcoin, здійснення контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів, що використовують Bitcoin тощо [1, с. 211-212].

НБУ у своєму роз'ясненні від 10.11.2014 року щодо правомірності використання в Україні віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin зазначив, що остання повинна розглядатися як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу. Відповідно до нещодавньої заяви заступника голови НБУ О. Чурія, позицію якого підтримав голова Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку Т. Хромаєв, біткойн не визнається ані валютою, ані платіжним засобом [2].

На думку керуючого партнера компанії Capital Times Е. Наймана, вказана офіційна позиція може означати, що біткойни слід розглядати як активи (те, що приносить дохід), що матиме принципове значення для правоохоронних органів, «майнерів» (осіб, що видобувають криптовалюту) та її власників, які повинні будуть сплачувати податки з отриманих доходів від торгівлі криптовалютою – 18% прибуткового податку та 1,5% військового збору [2]. На підставі цього питанням контролю за обігом криптовалюти в Україні тепер повинна буде займатися фіскальна служба.

За відсутності правової визначеності у розглядуваному питанні НБУ застеріг (лист від 08.12.2014 року № 29-208/72889) від використання віртуальних валют для обміну на товари або грошові кошти, оскільки це пов'язано з ризиком залучення до діяльності з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України), або фінансування тероризму (258-5 КК України). Втім, не є можливим і доцільним просто заборонити все, що може бути використане у злочинній діяльності (грошову одиницю України, долари США, комп'ютери, апарати стільникового зв'язку тощо). Але цілком слушно НБУ неодноразово попереджав про ризики шахрайства (ст. 190 КК України) для осіб, що володіють або мають намір володіти криптовалютою та приймати участь в операціях з нею.

Віртуальна валюта сьогодні починає виконувати функцію засобу накопичення, виступати засобом збереження активів, своєрідним «цифровим золотом». Її перевагу вбачають у тому, що ані держава, ані будь-хто інший не може забрати цифрові гроші, на кшталт тих, що знаходяться в кишені костюму, гаманці, в сейфі вдома, чи то на депозиті в банку. Ця ж властивість криптовалюти водночас робить її потенційно вигідним «фінансовим інструментом» в межах корупційної діяльності (згідно з приміткою до ст.45 КК України, корупційними злочинами визнаються злочини, передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368 – 369-2 КК України), під час ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України), фіктивного підприємництва (ст. 205 КК України), контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК України), незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК України), захоплення заручників (ст. 147 КК України) з метою спонукання до сплати криптовалюти як умови звільнення заручника (див.: справа № 127/13772/17 з Єдиного реєстру судових рішень) тощо. Відомі випадки, коли вірус потрапив у комп'ютер і зашифрував усі файли, після чого вимагав оплату розблокування в цифровій валюті – біткойнах. Тим самим віртуальна валюта може бути також предметом вимагання (ст. 189 КК України). Причому грошовий еквівалент при розрахунках або вчиненні інших (в тому числі злочинних) дій з криптовалютою національні суди вже обчислюють як у доларах США, так і у гривнях.

У широкому розумінні криптовалюту можливо розглядати як засіб вчинення злочину, або як його предмет, якщо під останнім розуміти не тільки речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон пов'язує наявність ознак того чи іншого злочину, але й інші явища (сюди, крім самої криптовалюти, слід відносити електричну або теплову енергію, інформацію тощо).

Втім, зазначена перевага є одночасно і слабкістю криптовалюти, адже у випадку втрати ключа (яким, насправді, є комп'ютерна програма) від віртуального гаманця (загублений, отриманий шахраєм тощо) власник позбавляється її назавжди, без можливості відновлення своїх прав у майбутньому і повернення до попереднього становища, в тому числі завдяки анонімності транзакцій.

Привабливість криптовалют для злочинного світу пов'язана з тим, що в основі біткойна та інших криптовалют лежить принцип децентралізації та система блокчейн (Blockchain): електронні гроші не мають прив'язки і не контролюються жодним фінансовим органом якої-небудь країни, користувачі системи залишаються анонімними і мають рівні статуси.

Тому, на жаль, «унеможливлення встановлення користувачів та власників електронних гаманців платіжних систем та можливості їх блокування ... дозволяє представникам терористичних організацій вести збройний опір, незаконну протидію та перешкоджання виконанню службових обов'язків співробітниками правоохоронних органів і військовослужбовцями Збройних Сил України, задіяним у проведенні антитерористичної операції на Сході України» (справа № 761/34180/16-к з Єдиного реєстру судових рішень).

Через правову невизначеність статусу криптовалют в Україні страждають і «майнери», яким загрожує адміністративна відповідальність, штрафи та конфіскація недешевого обладнання для майнінгу, а в окремих випадках – кримінальна відповідальність.

Втім, світ не стоїть на місці і жителі швейцарського міста Кьяссо з 2018 року матимуть змогу легально здійснювати податкові платежі в біткойнах, а в майбутньому, як заявляють експерти, кожен зможе купувати нерухомість в будь-якій країні світу в електронній формі у режимі 24/7, і при цьому всі відомості по зобов'язанням будуть записані в блокчейн. Добре це чи погано, але факт у тому, що криптовалютні операції вже перестали бути поодинокими явищами. Тому й закономірно, що дотична розв'язання розгляданого питання проходить крізь площини

спочатку фінансового, а потім кримінального права. Тому держава не повинна залишатись осторонь розвитку суспільних відносин і має належним чином реагувати на кримінальні виклики сьогодення, але після виваженого регулювання питань обігу криптовалют в системі фінансового права та пов'язаних з ним інших галузей та дисциплін.

Література:

1. Рядінська В. О. Фінансово-правова природа Bitcoin та їх обіг в умовах правової невизначеності / Вороновські читання (Фінансове право : сучасний стан та перспективи) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 5 жовтня 2016 р. / Редкол.: А. П. Гетьман, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін. – Київ : Асоціація фінансового права України, 2016. – 304 с.
2. С Bitcoin можуть начать брать налоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/s-bitcoin-mogut-nachat-brat-nalogi-1058771.html>

ВОРОНОВСЬКІ ЧИТАННЯ

*(Співвідношення матеріального та процесуального
в регулюванні фінансових відносин)*

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції м. Чернівці,
4-5 жовтня 2017 р.

УДК 347.73
ББК 67.9(4УКР)302
В75

Матеріали публікуються в авторській редакції

В75 Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф, м. Чернівці, 4-5 жовтня 2017 р. / Редкол.: А. П. Гетьман, М. П. Кучерявенко, Т. А. Латковська та ін. – Харків : Асоціація фінансового права України, 2017. – 264 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції «Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин» (Воронівські читання), організованої Асоціацією фінансового права України та Чернівецьким юридичним інститутом Національного університету «Одеська юридична академія» за підтримки Національної академії правових наук України та Головного територіального управління юстиції Чернівецької області, яка була проведена в Чернівцях 4-5 жовтня 2017 року. Конференція була присвячена обговоренню найбільш актуальних фундаментальних проблем фінансово-правового регулювання. Видання розраховане на викладачів, аспірантів, студентів та всіх тих, хто цікавиться проблемами фінансового права.

УДК 347.73
ББК 67.9(4УКР)302

© Національна академія правових наук України, 2017 ©
Асоціація фінансового права України, 2017

Наукове видання

**Вороновські читання
(Співвідношення матеріального та процесуального
в регулюванні фінансових відносин)**

Матеріали міжнародної науково-
практичної конференції, Чернівці, 4-
5 жовтня 2017 р.

(Укр. мовою)

Комп'ютерна верстка О. О. Головашевич, Д. К. Фартушна

Підписано до друку з оригінал-макета 24.10.2017 р.

Асоціація фінансового права України
Україна, 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70

Сайт: www.afl.org.ua

Е-mail для авторів: info@afl.org.ua

Тел.: +380 (57) 704-93-02